

Zeitschrift: Il glogn : calender dil pievel : annalas per historia, litteratura e cultura romontscha

Band: 15 (1941)

Artikel: L'erecziun de tegias e stallas ded alp el Grischun

Autor: God, O.

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881173>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 23.11.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

L'erecziun de tegias e stallas ded alp el Grischun

da O. God, cultur-ingenieur, Cuera

Quel che ha visitau l'exposiziun nazionala a Turitg, ha franc e segir era dau in'egliada sin ina partida models de tegias, stavels e stallas ded alp, exponi ella partiziun agricultura, e ch'ei per part gia realisai, ni che vegnan aunc a vegnir realisai en nossas alps grischunas.

Per destedar igl interess tier nos purs per quei rom della technica culturala de nosa tiara, less jeu aunc cuortamein demonstrar enzacontas caussas ord quest capetel de noss' economia alpestra e purila.

Las 820 alps de nies cantun cuvieran ina surfatscha de 3588 km² (kilometers quadrat), che corrispunda a circa la mesadad della surfatscha dil cantun. Tenor la statistica alpestra crodan sin quei territori ded alp 1949 km² pastira fritgeivla e productiva, 285 km² uaul ded alp e 18 km² palius ed auter terren nunfritgeivel. Sin igl entir territori de nossas alps savessan nus alpegiar onn per onn 70000 vaccas duront 90 dis. Quantan ins il pavel per ina vacca, duront quei temps, a proporziun cun il fein de ladretsch à frs. 1.50 per di, sche han nossas alps ina valeta annuala de pavel, che munta sin frs. 9450000.—. Ord quella cefra san ins aschi presapauc far in'idea tgei impurtonza economica nossas alps han per il puresser. Ei secapescha da sesez, che nosa puraglia sto sespruar de mantener la producziun dellas alps e ded aunc augmentar quella. Ina caussa essenziala leutier ei oravontut il stavel e la tegia, nua che las latgiras vegnan conservadas ed elaboradas e nua che la grascha serimna e vegn tratga a nez per bien e prò dil terren alpester. — Igl onn vargau eis ei stau exact 50 onns, ch' il Cussegl Grond de nies cantun ha concludiu, che las amegliuraziuns dellas alps hagian de vegnir subvenzionadas cun 15 0/0. Quei ei stau in'entschatta, che ha facilitau auters pass en quella direcziun entochen 1933, nua ch' il pievel ha acceptau cun gronda majoriad ils 10 de sett. la lescha nova ed igl uorden d' amegliuraziuns alpestras.

Dapi lu ha igl uffeci cantonal d' amegliuraziuns giu de s' occupar cun de tuttas sorts lavurs per il megliurament dellas alps: cun indrezs de schuar, cun canalisaziuns, cun vias ded alp, cun vias de pastiras e cun vias de menar grascha; cun erecziuns de stavels, tegias, tschalers e feclers; cun classenas, reservuars ed aschia vinavon. — La gronda part dils cuosts impundi da 1889—1938 per talas amegliuraziuns fan las expensas per stavels e tegias ora. Quei muossa la sequenta statistica:

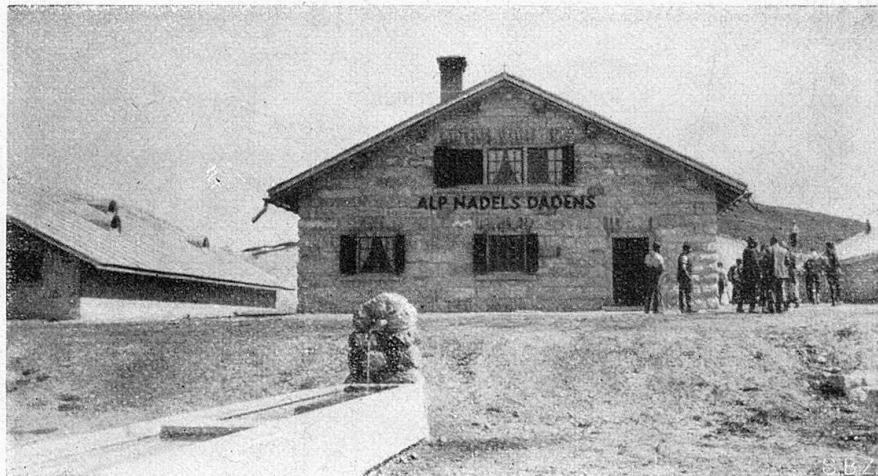
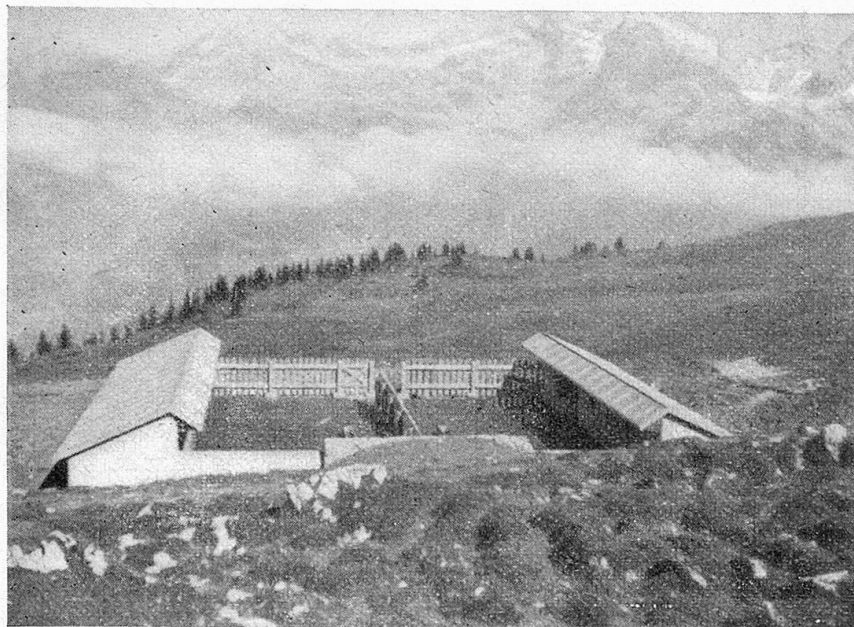
Diember e caracter dils edificis	Surfatscha bagh. en m².	Cuosts en frs.
333 nuegls de vaccas e vadials	73789	3622692.58
36 camons de piertg	1589	117508.08
4 nuegls de cauras	456	29189.20
3 suladas de stavel	674	2656.49
6 gronds fanès sep.	254	21837.47
14 reservuars de broda sep.	643	47282.—
67 tegias cun tschaler de latg	6831	972337.84
20 tegias per la fumeglia	721	97885.87
2 tschalers de latg sep.	46	2338.50
485 objects		frs. 4913718.—

Ord la sura statistica vesa scadin, che nies cantun ha spendiu bia bials daners per amegliuraziuns ded alp e principalmein per l'erecziun de tegias, tschalers de latg, tschalers de caschiel, per stavels, per stallas, camons de piertg, per vias ect.

Nus savein, che la pluralitad de nossas alps posseden aunc oz tegias malpraticas e muncusas, e ch'ei il bia plazzadas leu, nua ch'ils pursanavels cartevan ch'ei seigi il pli adattau — mo senza haver adina giu il meglier egl persuenter. Dal temps ch'il pur mava aunc sez a chischar siu latg, possedeva ina singula alp pliras tegias, ch'il pur, ni zaconts ensemen, vevan baghiau sez e che fan oz la paretta de muschnas-crappa. Pli tard, cura ch'ins ha entschiet a pladir signuns ein ins stai necessitai de baghiar meglieras tegias; quellas ein tscheu e leu empau pli grondas, mo bia meglieras che las veglias ein ellas bucl!

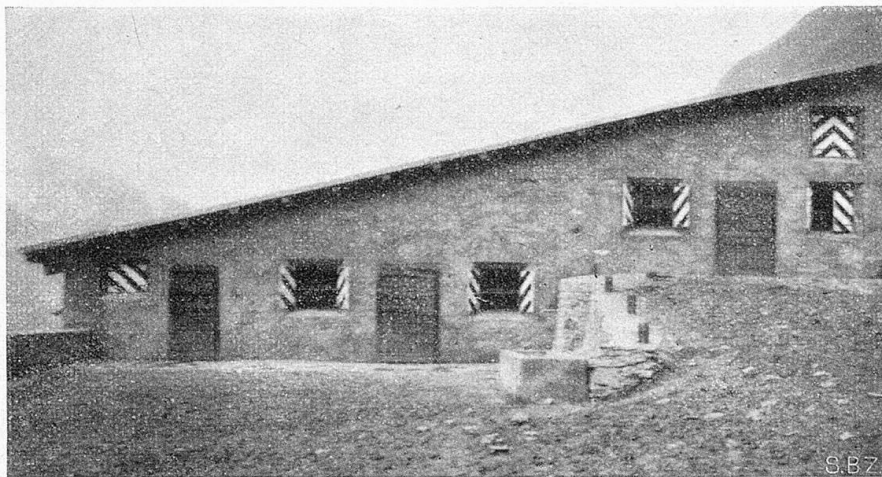

Vischnauncas e pursanavels, ch' ein intenzionai de mantener sauns fumeglia, biestga e latgiras, ein oz senza dubi necessitai, ni schizun sfurzai de baghiar stavel, tegias e tschalers tenor ils principis moderns, q. v. d. che van a prau cun las pretensiuns dil temps hodiern.

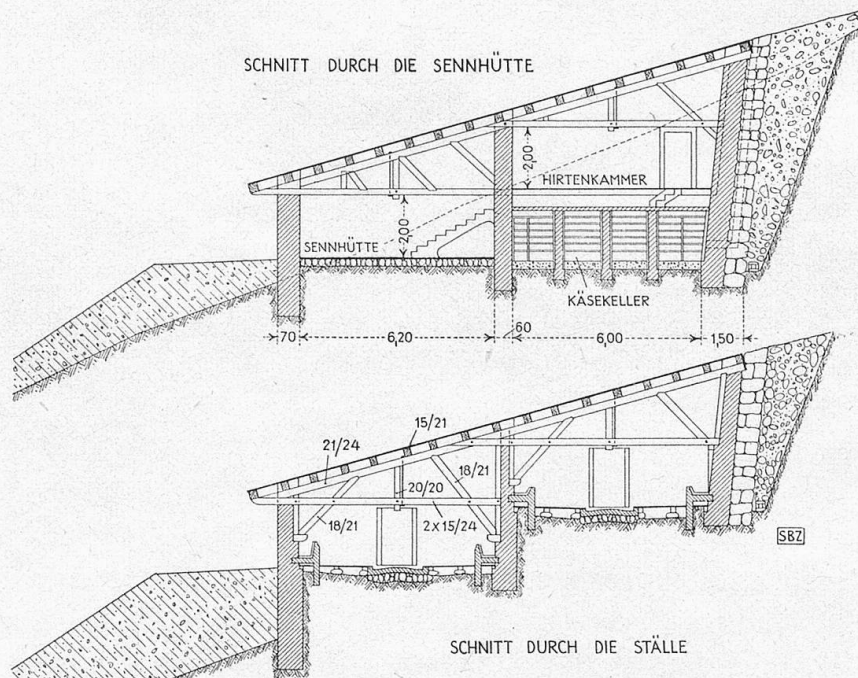

Per dar in'idea dagl indrez e cundrez hodiern de stallas e tegias, baghiadas tenor principis pratics, technics e moderns, mussein nus cheu enzaconts maletgs de talas, eregidas ils davos onns en ina partida de nossas alps. Nus mussein gl'emprem las stallas dell' alp „Nadels dadens“, Trun, baghiadas 1936, e che porschan plaz per 160 vaccas, sco era il camon de pors, per 76 tocs, cun cuort — ella medema alp. Quels baghetgs ein eregi en in plaun bunamein uliv, ed ein relativamein bassas e liungas. Era il tierz maletg,

che representa la tegia de „Nadels dadens“ ei in edifeci, baghiaus tenor principis technics comprovai. En in liug segirs dallas lavinas, sco en questa alp de Trun, ei quei il sulet ver tip. El ei pratics, solids e porscha tuts avantatgs per ina bun'economia alpestra.

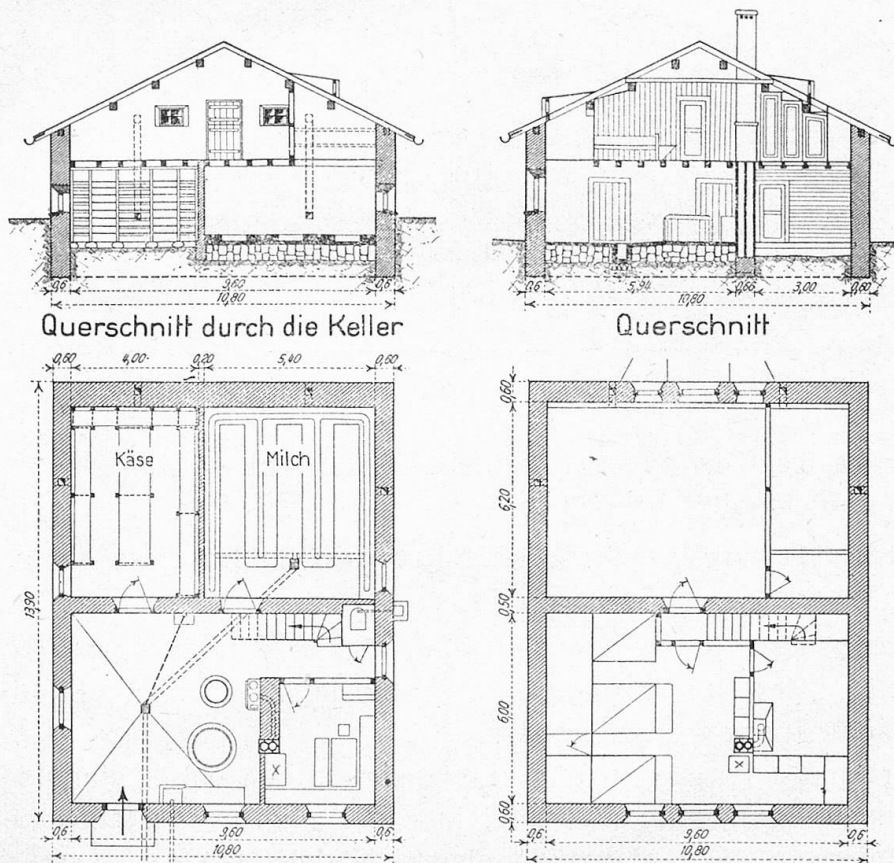
In auter tip fetg adattau per stallas e tegia en in liug spundiv (Gestaffelter Stall), representan ils baghetgs novs dell' alp Grava, vischnaunca S. Martin, per 64 vaccas. — Quella moda e maniera d'ereziun ei fetg adattada sin alps spundivas cun prighel de lavinas.

Per illustraziun digl interieur de tegia e stalla, tschentein nus cheu dus maletgs dils baghetgs dell' alp Grava, q. v. d. intagls da surengiu atras la tegia

e la stalla. Quels dus delucideschan tut il necessari pertenenent igl interiur e siu indrez.

Il grond avantatg d'ina tegia moderna ei la stiva, ni dormitori (treglia) della fumeglia. Quei liug aschi impurtont per il beinstar corporal della fumeglia, sto buca pli vegnir plazzaus en tshaler de latg, ni visavi la furnascha e tshaghegna, sco igl ei aunc uss il cass tscheu e leu en biaras de nossas alps. En tegias novas, che san vegnir construidas en in plaun, vegn la treglia,

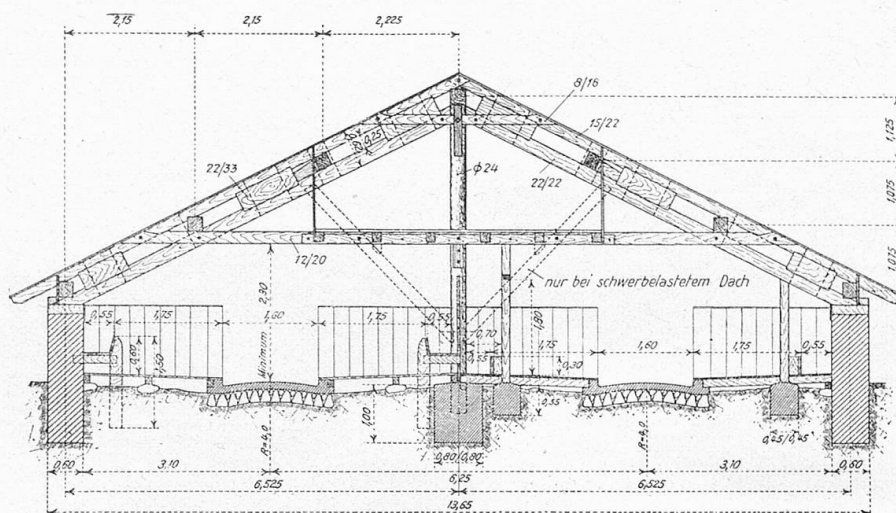
ni stiva, eregida sur il tshaler de latg e spazi della tegia en, pia ell' alzada su. Leu eis ei pusseivel de drizar en létgs — e de haver uorden e mantener tut proper e bi!

Che quei sa oz vegnir realisau, muossa in tagl da surengiu, fatgs dad ina tegia dil tip „Nadels dadens“ (mira: las duas figuras cun tagls atras il tshaler e tras la tegia davon en).

Ils dus auters plans muossan co ina tala tegia ves' ora per plaun en — mirau da surengiu. Scadin lectur sa s'orientar sez per mauns de quels maletgs, senza ch'ei seigi basegns de piarder pli bia plaid.

Ei secapescha da sesez, ch'igl architect, ni cultur-ingenieur, sto adina quintar cun las relaziuns dil sulom, e quei da cass tier cass e ch'ils models mussai restan en principi bein pli u meins ils medems, mo san haver en in' alp u l'otra pli grondas e pli pintgas variantas.

Enteifer ils 30 onns vargai havein nus construiu tegias e stallas ded alp en quater stils e fuormas, sch'ins vul s'exprimer aschia. Quels quater varie-schan buca fetg dals maletgs — e san vegnir numnai sco suonda:

1. En fuorma de fier cavagl (Hufeisenstafel) cun stallas che van a prau cul sulom, travers alla direcziun spundiva (per ex. Prada Sursaissa).
2. En fuorma trianglera (Dreieckstafel) cun stalla traversa sin sulom uliv (per ex. alp Prätsch, Peist, Cuera).
3. En fuorma spundiva (Lawinenstafel). Stalla e tegia construidas sut in fermezia tetg, ulivs cun la plaunca, per che la lavina sappi schular surora senza far donn (per ex. alp Grava).
4. En fuorma de lingia grada (Linienstafel), nua ch'ils singuls baghetgs ein construi en lingia grada, parallel in cun l'auter; cun stallas per liung e cun tetg bunamein tocca plaun (per ex. alp Nadels dadens).

Ils quater models de tegias e stallas sura indicai, san vegnir eregi aschibein en lenn (quaders) sco en crap; gest tenor las relaziuns existentas ed ils danners, ch'ina corporaziun ni vischnaunca ei el cass de spender per tals edificis. Essend che Cantun e Confederaziun subsidieschan oz aschi noblamein tals edificis ded alp, eis ei pusseivel de far progress en nossas alps.

* * *